

ישיבת הפתל - ירושלים
שיחת הגאון הרב אביגדר הלוי נבנצל שליט"א
לפרשת שופטים תשע"ט¹
(נכתב ונערך על פי שיחות משנים קודמות)
להרבות זכויות לקראת יום הדין

שמירת השערים

התורה מצוה בפרשתנו: "שֹׁפְטִים וְשָׁרִים תִּתֵּן לְךָ בְּכָל שְׁעָרֶיךָ" (דברים טז, יח). ההסבר הפשוט בזה הוא כפי שמביא רש"י: "שופטים - דיינים הפוסקים את הדין. שוטרים - הרודין את העם אחר מצותם" (רש"י). ומצוה זו היא אחת מן המצוות המוטלות על הצבור (חינוך מצוה תצ"א).
 ואולם, כבר כתב השל"ה, שיש כאן רמז גם לחיוב המוטל על כל יחיד ויחיד: "בכאן יש רמז מוסר להא דתנן בספר יצירה (פ"ד מ"ב), שבעה שערים הם בנפש: שתי עינים, שתי אזנים, הפה, ושני נקבי האף... וצריך האדם להיות שומר השערים, דהיינו הראייה והשמיעה והדיבור, והכעס היוצא מהאף... ועל אלו השערים ישים האדם לעצמו 'שופטים ושוטרים', כלומר, שישפוט עצמו תמיד; וזהו תיבת 'לך', שאמר 'תתן לך'. וישגיח תמיד שלא יהיה שם שום עבירה... ויהיה תמיד בקדושה ובטהרה" (של"ה פרשת שופטים, דרך חיים תוכחת מוסר).

כלומר, צריך להשיג על העינים שלא תראינה מה שאסור לראות, ועל האזנים שלא תשמענה מה שאסור לשמוע, ועל הפה שלא יכנס בו מה שאסור לאכול, ושלא יצא ממנו מה שאסור להוציא, לשון הרע ורכילות ושאר דיבורים אסורים. בחודש אלול ובימי התשובה צריך במיוחד לבדוק את עצמנו, עד כמה אנו שומרים על השערים.

עבודת ראש השנה - קבלת מלכות שמים

שמירת השערים היא אחד האופנים לקבלת מלכות שמים עלינו. הרי היסוד של ראש השנה הוא קבלת עול מלכות שמים. אנו ממליכים עלינו את הקב"ה. אמנם בכל ערב ובכל בוקר אנו ממליכים את הקב"ה באמירת "שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד", וכן בכל ברכה שאנו מברכים אנו מזכירים את מלכות ה' בעולם ("ברוך אתה... מלך העולם..."), אך בכל זאת בראש השנה ובעשרת ימי תשובה אנו מקדישים תשומת לב מיוחדת לענין זה של חיזוק ההכרה במלכות ה'. כמו שאת יציאת מצרים מזכירים פעמים ביום ובכל זאת יש לילה אחד בשנה שהוא מיועד להעמיק בו יותר את התודעה ואת ההרגשה של יציאת מצרים, כך נתנו לנו גם יום מיוחד להעמיק בו את התודעה של מלכות שמים, וזהו ראש השנה. "אמרו לפני בראש השנה מלכות... כדי שתמליכוני עליכם"² (ר"ה טז, א).

כמו כן, אנו אומרים בר"ה "המלך הקדוש" במקום "הא-ל הקדוש". אמנם תמיד הקב"ה הוא מלך קדוש, אבל בימים אלה צריך להזכיר ענין זה במיוחד, ולכן במקום "הא-ל הקדוש" אנו אומרים "המלך הקדוש"³, ומי ששכח לומר "המלך הקדוש" - צריך לחזור (שו"ע או"ח סי' תקפ"ב ס"א).

לגבי "המלך המשפט" יש מחלוקת השו"ע והרמ"א אם צריך לחזור (ע"י שו"ע שם, וברמ"א סי' ק"ח), אבל גם לפי הרמ"א, שאינו חוזר, זהו מפני שגם בנוסח החתימה הרגיל מזכירים מלכות - "מלך אוהב צדקה ומשפט". הרי שלכל הדעות הזכרת המלכות מעכבת, כי זהו ענין יסודי בימים אלה, להזכיר בתפלה מלכות שמים⁴.

זוהי מהות עבודת היום של ראש השנה, להמליך עלינו את הקב"ה, ולהתפלל על פרסום מלכות זו בכל העולם כולו. התפלה שלנו בר"ה הרי היא בחלקה הגדול על גילוי מלכות שמים. וידע כל פעול כי אתה פעלתו, ויבין כל יצור כי אתה יצרתו, ויאמר כל אשר נשמה באפו: ה' אלקי ישראל מלך, ומלכותו בכל משלה". "ובכן תן פחדך ה' אלקינו על כל מעשיך, ואימתך על כל מה שבראת". כולן בקשות על כך שיתגלה כבוד מלכות שמים, שלא ישאר אף גוי אחד שלא מכיר במלכות שמים, כל שכן שלא ישאר אף יהודי אחד שלא מכיר במלכות שמים. כולם יכירו בכך שה' אלקי ישראל מלך, ומלכותו בכל משלה. ולגבינו - אנו משתדלים להכיר בזה כבר עכשיו.

זו גם אחת הסיבות לשמחה שלנו בראש השנה. אמנם ראש השנה איננו יום של "שמחה יתרה", כפי שהגדיר הרמב"ם (הלכ' חנוכה פ"ג ה"ו), אך יש מצנת שמחה גם בר"ה (ע"י שו"ע שם סי' תקצ"ז ס"ב, ושגת אריה סי' ק"ב), וכך אמר גם עזרא הסופר לישראל בראש השנה: "לְכוּ אֶכְלוּ מִשְׁמַנִּים וְשִׂתּוּ מִמִּתְקִים... וְאַל תִּעֲצְבוּ, כִּי תִדְּנֶת ה' הִיא מִן עֲוֹנוֹתֵינוּ" (נחמיה ח, י). כשממליכים מלך בשר ודם, הרי עושים משתה ושמחה. ואם כן, כשאנו ממליכים עלינו את מלך מלכי המלכים הקב"ה, ודאי שצריך לשמוח!

אכילת "סימנים" בראש השנה - כיצד היא משפיעה על דיננו?

אך לא רק "משמנים וממתקים" אוכלים בראש השנה. אוכלים גם "סימנים". קצת רמונים, וקצת דבש, ועוד כמה דברים, ומקוים שבגלל זה ה' יחתום אותנו לשנה טובה ומתוקה. המאירי כבר שואל (ב"בית הבחירה" על מס' כריתות ו, א), למה אין כאן איסור של נישוח⁵? (ע"י ויקרא יט, כו וברש"י שם) בשלמא אם למדתי תורה, מגיע לי על זה שכר. אם נתתי צדקה, גם על זה מגיע לי שכר. אבל בשביל שאכלתי דבש או קרא מגיע לי שכר? איך יכולה אכילת קרא או כרתי להשפיע שתהיה לי שנה טובה? - כך שואל המאירי.

ותירץ, שאין הכוונה שבגלל שאכלתי פֵרתי יכרתו אויבינו, או בגלל שאכלתי תמרים יתמו שונאינו. אלא הכוונה היא "לעורר בו לבבו להנהיג טובה". להרגיש גם בזמן הסעודה, שהיום הוא יום קדוש ונורא, שבו עומד

להכרה הברורה שה' אלקי ישראל מלך ומלכותו פֶּלַל מְשֻׁלָּה ואפס זולתו.

מעלת הלומד תורה מתוך צער

לקראת ראש השנה, כל אחד צריך לחפש לעצמו כמה שיותר זכויות. הזכות של אכילת דבש לא מספיקה לדין. צריך לחפש זכויות יותר גדולות. צדקה זה חשוב, בין אדם לחברו זה חשוב, שמירת שבת זה חשוב, אבל יש דבר אחד שהקב"ה אומר שהוא כנגד כלם וזהו לימוד תורה.

אנו אומרים בכל יום: "אלו דברים שאדם אוכל פירותיהן בעולם הזה, והקרן קימת לו לעולם הבא, כיבוד אב ואם וגמילות חסדים... ותלמוד תורה כנגד כולם". הגמרא אומרת, "וכל חֲפָצִים לֹא יִשׁוּ בָהּ (בתורה)" (משלי ה, יא) - אפילו חפצי שמים (מ"ק ט, ב). כלומר, כל המצוות הן טובות וחשובות, אבל עוד יותר טוב וחשוב מהן הוא לימוד התורה. אין שום מצוה ששקולה כתלמוד תורה. ממילא, זה הדבר הראשון שצריך להעדיף אותו.

החפץ חיים עשה חשבון ומצא, שאדם יכול לדבר כמאתים מילים בדיקה; וממילא, אם הוא לומד תורה, הוא יכול לקיים כמאתים מצוות עשה בדיקה! ("תורת הבית" פרק ב') שאר המצוות הן לא כך, אבל בתלמוד תורה זה קל מאד. וחושבני שזה לא רק אם אדם מוציא את המילים בפיו, אלא אפילו אם לא מוציא בפיו, אם מקדיש מחשבה להבין יותר טוב ולהתעמק במה שהוא לומד, להבין סברה למה הרמב"ם לא פירש כמו רש"י, גם אז השכר הוא בשיעור הזה.

חז"ל אמרו גם, "טובה פעם אחת בצער יותר ממאה פעמים שלא בצער" (אבות דרבי נתן ג, ו). כלומר, כשלומדים עם יגיעה, השכר גדול פי מאה מאשר לימוד בלי יגיעה. ואמר מו"ר הגה"צ רא"א דסלר זצ"ל בשם אביו, שגם על צער קטן נאמר הכלל הזה. וממילא, אם יתוסף על הצער המועט הזה עוד מעט צער, יוכפל השכר שוב פי מאה (ובסך הכל - פי רבבה), ואם יתוסף עליו עוד מעט צער, יוכפל השכר שוב פי מאה (ובסך הכל - פי מליון), כי חשבון זה נאמר על כל דרגה ודרגה של צער. נמצא, שערך הלימוד כשמתגדע בו הרבה, גדול אלפי אלפים ורבי רבבות פעמים מערך אותו לימוד כשהוא בלי יגיעה ("מכתב מאליהו" ח"ג עמ' 14-15). כל תוספת צער מכפילה את השכר פי מאה.

ומהו הצער המדובר? אין הכונה שיעזר עצמו בכוונה, שלא לאכל ולא לישון כפי הצורך. אלא הכונה היא, שיתאמץ שלא לאכול יותר מן הצורך, ושלא לישון יותר מן הצורך.⁹ גם מה שמצער עצמו לעסוק בתורה ולא בדברים בטלים, גם זה בכלל "טובה פעם אחת בצער יותר ממאה פעמים שלא בצער". אבל העיקר הוא יגיעת השכל. ליגע את השכל וכוחות המחשבה להבין את התורה כמה שיותר לעומק. לא להסתפק בהבנה שטחית, אלא להשתדל להבין את הדברים כמה שיותר לעומק.

מה גובה השכר עבור תלמוד תורה

שואלים: כמה הוא באמת השכר עבור תלמוד תורה? התשובה היא, שהשכר עבור תלמוד תורה הוא בלתי נתפס במושגי העולם הזה. "קִרְבָּהּ הִיא מְפִינִים, וְכָל חֲפָצִיךָ לֹא

האדם לדין על כך שיתלקו שונאינו, שיתמו עוונותינו, שנהיה לראש ולא לזנב, וכן שאר הענינים שהסימנים מרמזים עליהם; כדי שגם בזמן הסעודה ירגיש את אימת יום הדין, ויתפלל על הענינים שהסימנים מרמזים עליהם⁶ ("בית הבחירה" למאירי, שם). התפלה והבקשה והתעוררות הנפש בשעת אכילת הסימנים, הם אלו שיכולים להשפיע על הדין, ולא האכילה עצמה.⁷

במה מהוה ראש השנה יום של תשובה?

ראש השנה הוא היום שפותח את עשרת ימי תשובה. שני ימי ראש השנה, הם שני הימים הראשונים של עשרת ימי תשובה. וקשה: הרי בראש השנה איננו מתוודים על שום חטא!⁸ יותר מכך: אנו נזהרים אפילו שלא להזכיר בו חטא, כדי לא לעורר עלינו קיטרוג ח"ו (עי' משנ"ב סי' תקפ"ד ס"ק ג'). במה מתבטאת א"כ העובדה, שראש השנה הוא אחד מעשרת ימי תשובה? כיצד יכול ראש השנה להמנות כאחד מעשרת ימי תשובה, בלי תשובה ויודוי?

נראה לבאר ענין זה במשל: לו היתה עומדת לפנינו חומה גבוהה והיינו רוצים לסתור אותה, כיצד היינו עושים זאת? אפשרות אחת היא, לקחת פטיש ויתד, להכות בחומה ולהפיל ממנה אבן אחרי אבן. בדרך זו היינו משיגים את התכלית המבוקשת, אבל בקושי רב ובמאמצים רבים. ואולם ישנה גם דרך אחרת - לחפור תחת החומה כדי למוטט את היסוד שלה, וכשיפול היסוד תמוטט כבר החומה כולה בבת אחת. לפעמים, זוהי דרך קצרה וקלה הרבה יותר.

זוהי בדיוק צורת עבודתנו בר"ה. העוונות הרי הם חומה שמבדילה בינינו לבין הקב"ה: "כִּי אִם עֲוֹנֹתֵיכֶם הֵיוּ מִבְּדֵלִים בֵּינְכֶם לְבֵין אֱלֹהֵיכֶם" (ישעיהו נט, ב). בראש השנה איננו מפרקים את חומת העברות שלנו בפטיש ויתד, אלא חותרים תחת היסוד. היסוד לכל העברות שלנו, הוא אי הכרה מספקת במלכות שמים. אם אדם היה רגיל לחשוב יותר על כך שהקב"ה הוא המלך והמנהיג היחיד שקובע מה יהיה בעולם, הוא ממית והוא מחיה, הוא גוזר איזו לחרב ואיזו לרעב ואיזו לְדָבָר - הוא היה נזהר הרבה יותר שלא לעבור על רצון ה'. אבל כנראה שאיננו חושבים על זה מספיק, וממילא במשך השנה נבגית על היסוד הרע הזה חומת העברות שלנו, המבדילה בינינו לבין הקב"ה. עבודת התשובה שלנו בראש השנה היא למוטט את היסוד הזה. להשריש בלבנו את ההכרה, שרק ה' קובע מה יהיה בעולם, ולא שום כח אחר. לא נתניהו לא טראמפ ולא שום אדם אחר קובעים מה יהיה כאן, אלא רק הקב"ה לבדו קובע.

ביום הכפורים אנו מנסים להכות כל אבן ואבן. נכשלת בדבר הזה, ונכשלת בדבר הזה... מתנדים ומפרטים את כל החטאים, כדי לפרק אותם אחד אחד. אבל העבודה של ר"ה היא להשמיט את היסוד מתחת לחטאים. להבין שהקב"ה מנהיג ושופט את העולם, יודע כל מה שנעשה בעולם, ועל פי זה קובע מה יקרה לכל אחד ואחד. ממילא נבין, שלא כדאי לחטוא. כך נוכל ביוה"כ להגיע באמת להכרה מלאה, ש"סרנו ממצוותיך וממשפטיך הטובים ולא שווה לנו", שכל מה שעשינו נגד רצון ה' לא היה שווה כלום. זו התשובה שלנו בר"ה. למרות שלא אומרים וידוי בר"ה, אבל להגיע

יודעים כל כך ללמוד, והוא דואג להם שידעו יותר טוב, זהו דבר גדול מאד. גם לקבל אותם בסבר פנים יפות, שיתאקלמו טוב בישיבה, שירגישו טוב. אני זוכר את מי שעזר לי וקיבל אותי כשנכנסתי ללמוד בישיבת פוניבז', וכשנכנסתי לישיבת מיר, זה עוזר מאד כשרואים את החינוך על השפתיים. חז"ל אמרו, "טוב המלכין שינים לחברו יותר ממשקהו חלב" (כתובות ק"א, ב). לתת חיוך לאדם ולהראות לו פנים שוחקות, שזה יותר מלתת לו כוס חלב¹⁰. למה זה שזה יותר? הרי כוס חלב עולה כסף, וחיוך לא עולה כסף! ובכלל, מה כבר נתתי לשני כשחייכתי אליו? התשובה היא, שמחלב אפשר לחיות יום-יומים, או שלשה ימים. לא יותר. לעומת זאת, בחיוך אפשר להעניק לאדם חיי עולם! אם בא בחור לישיבה, מקבלים אותו בסבר פנים יפות, מקרבים אותו, רוצים ללמוד איתו, לסייע לו בכל מה שצריך - בזה מעניקים לו חיי עולם. הוא ירגיש טוב בישיבה, ילמד היטב בישיבה, אחר כך ישלח גם את בניו לישיבה, ובניו גם הם ישלחו את בניהם לישיבה - הענקת לו ולזרעו אחריו חיי עולם, בחיוך שחייכת אליו! זה הרבה יותר מאשר כוס חלב.

יהי רצון שנתקרב כל אחד ללימוד, ונקרב גם אחרים ללימוד. המזכה את הרבים הרי זה יותר משעושה בעצמו. יש לומד, ויש לומד על מנת ללמד, שזו זכות הרבה יותר גדולה. צריך לנצל את הימים הללו, שהם ימי רצון שאנו יכולים כ"כ להתקרב בהם לקב"ה. כל חודש אלול הוא בסימן של "אני דודי דודי לי" (שיר השירים ו, ג). אם יש "אני לדודי", יש גם "דודי לי", אבל ההתחלה צריכה לבוא מאיתנו. קודם כל "אני לדודי". חז"ל אומרים, "אמר הקב"ה לישראל: פני, פתחו לי פתח אחד של תשובה כחודק של מחט, ואני פותח לכם פתחים שיהיו עגלות וקרונות נכנסות בו" (שה"ש רבה ה, ב) כלומר, כדי להצליח בעבודת התשובה, על האדם לפתוח פתח כלשהו מצדו, לנסות להתקרב בכוחות עצמו אל ה'. אחרי שיעשה כך, הקב"ה יקל עליו את העבודה, ויזכה לסייעתא דשמיא מרובה. הקב"ה קרוב אלינו מאד בימים האלה ורוצה לסייע, אבל את ההתחלה הקשה צריך האדם לעשות בעצמו. בעזרת ה' נעבור את יום הדין בטוב, והקב"ה יגזור עלינו גזירות טובות, ונזכה כבר להקביל פני משיח צדקנו במהרה בימינו, אמן.

השיחה נערכה לפי שטחיות הבנתו של העורך,
וכל טעות או חסרון יש לתלות בעורך בלבד.

ישוּוּ בָּהּ" (משלי ג, טו). ובכל זאת, כדי לקרב מעט את הדברים אל עולם המושגים שלנו, ננסה לחשב מהו גובה השכר עבור תלמוד תורה בשקלים!...

אנו אומרים בכל יום, "אלו דברים שאדם אוכל פירותיהם בעוה"ז... הכנסת כלה וביקור חולים" וכו'. מהו ביקור חולים? ביקור חולים איננו רק לשאול את החולה "מה שלומך" ולאחל לו רפואה שלמה בתוך שאר חולי ישראל. ביקור חולים כולל גם לדאוג לחולה לרופא מומחה או לאחות צמודה אם הוא צריך לכך, להטיסו לחו"ל לניתוח במידת הצורך ולדאוג לכל הסידורים הנצרכים לזה - הוצאות "ביקור חולים" עלולות אפוא להסתכם במאות אלפי שקלים. כך גם בנוגע למצנת "הכנסת כלה". "הכנסת כלה" זה לא רק לרקוד קצת בחתונה ולאכול שם רבע עוף. "הכנסת כלה" כוללת גם קניית דירה ללה, קניית רהיטים, קניית בגדים, מכונת כביסה וכל שאר הדברים שהכלה צריכה, וכן לדאוג לאולם ותזמורת וכו' - גם כאן עשויות ההוצאות להסתכם במאות אלפי שקלים. גם כיבוד אב ואם כולל לפעמים לסדר אותם בבית אבות, שגם זה עולה לסכומים הגונים.

והנה, ברור שהשכר שהקב"ה משלם לאדם עבור מצנה שעשה, אינו פחות מן ההוצאה שהוציא עבורה, שהרי ודאי שה' לא יתן לנו פחות ממה שהשקענו. נמצא אפוא, שהשכר עבור ביקור חולים והכנסת כלה, איננו פחות מערך של כמה מאות אלפי שקלים. ואם "תלמוד תורה כנגד כולם", פירושו של דבר הוא, שהשכר עבור כל פעם שאנו מקיימים מצנת תלמוד תורה, אפילו בשיעור הקטן ביותר, מגיע לכמה מאות אלפי שקלים! ואם נקח בחשבון, שבמשך דקה אחת של לימוד תורה אפשר ללמוד מאתיים מילים, הרי שאת השכר העצום שהזכרנו, יש להכפיל במאתים עבור כל דקה של לימוד תורה! עשרות מיליוני שקלים - זהו השכר המגיע לנו עבור כל דקה של לימוד תורה!

כמובן, חשבון זה הוא חשבון של שטות, שכן השכר של עולם הבא לא נמדד לא בשקלים ולא בדולרים אלא בערכים אחרים לגמרי, ששויים הרבה יותר מכל חיי העולם הזה. אבל בכל זאת, יש בחשבון זה כדי לשבר את האוזן, לקרב מעט את הדברים אל עולם המושגים שלנו. להבין, שערכה של תורה הוא עצום, גם אם ננסה למדוד אותו בערכים של עולם הזה.

יש קונה עולמו בחיוך אחד

והנה, כל זה אם הוא לומד בעצמו, וק"ו אם הוא גם עוזר לאחרים ללמוד. אם יש בחורים חדשים בישיבה שעוד לא

1. לדעת הרב שליט"א, בכל פרשה בתורה יש קשר בין תחילת הפרשה לסופה. [הרב פרסם מאמר בענין זה בכתב העת "ירושנתנו" (כרך ג, תשס"ט, עמ' ק"ח)]. הקשר בפרשת שופטים שציין אליו הרב שליט"א במאמרו: בתחילת הפרשה נאמר: "שִׁפְטִים וְשִׁטְרִים תִּתֵּן לָךְ בְּכָל שְׁעָרֶיךָ" (דברים טז, יח), [רש"י: בכל עיר ועיר]. בסוף הפרשה נאמר: "וְכָל זֶקֶן יֵעִיר הָהוּא" וכו' (שם כא, ו). הקשר ניכר וברור. בשני הפסוקים נזכר, שבכל עיר בישראל ישנם שופטים וזקנים. בנוסף לקשר זה, יש בפרשתנו קשרים רבים נוספים בין תחילת הפרשה לסופה, ואלו הם: "שִׁפְטִים וְשִׁטְרִים תִּתֵּן לָךְ" (שם טז, יח) ⇔ "וְיִצְאֹוּ זִקְנֶיךָ וְשִׁפְטֶיךָ" (שם כא, ב). "וְשִׁפְטֹוּ אֶת הָעָם" (טז, יח) ⇔ "וְיַעַל פִּיהֶם יְהִי כָּל רִיב" (שם כא, ה).

"לא תטה משפט, לא תכיר פנים, ולא תקח שחד" (טז, יט) ⇔ "כי תעשה הישר בעיני ה'" (שם כא, ט).
 "כי השחד יעור עיני חכמים" (טז, יט) ⇔ "ועינינו לא ראוי" (שם כא, ז).

"לא תטע לך אשרה פל עץ" (טז, כא) ⇔ "אשר לא יעבד בו ולא יזרע" (שם כא, ד).

"לא תטע לך אשרה פל עץ" (טז, כא) ⇔ "רק עץ אשר תדע... אתו תשחית וכרת" (שם כ, כ).

"וירשית את הארץ" (טז, כ) ⇔ "ובנית מצור על העיר אשר הוא עשה עמך מלחמה עד רדתה" (שם כ, כ).

"כי ימצא... באחד שעריך אשר ה' אלהיך נתן לך" (יז, ב) ⇔ "כי ימצא... באדמה אשר ה' אלהיך נתן לך" (שם כא, א).

"והגד לך ושמעת... על פי שנים עדים או שלשה עדים..." (יז, ד-ו) ⇔ "לא נודע מי הפהו" (שם כא, א). [קשר ניגודי].

"וירשית היטב" (יז, ד) ⇔ "ומדדו אל הערים אשר סביבת החלל" (שם כא, ב).

"והוצאת את האיש ההוא... אל שעריך" (יז, ה) ⇔ "והורדו זקני העיר ההוא את העגלה אל נחל איתן" (שם כא, ד).

"וסקלתם באבנים ומתו" (יז, ה) ⇔ "ויערפו שם את העגלה בנחל" (שם כא, ד).

"וסקלתם באבנים ומתו" (יז, ה) ⇔ "ידינו לא שפכו את הדם הזה" (שם כא, ז).

"ובערפת הרע מקרבך" (יז, ז) ⇔ "ואתה תבער הדם הנקי מקרבך" (שם כא, ט).

"יד העדים תהיה בו בראשנה... ויד פל העם באחרונה" (יז, ז) ⇔ "וכל זקני העיר... ירחצו את ידיהם" (שם כא, ו).

"בין נגע לנגע, דברי ריבת בשעריך" (יז, ח) ⇔ "ועל פיהם יהיה כל ריב וכל נגע" (שם כא, ה).

2. וכתב ב"מאור ושמש" (סוף חומש דברים, רמזי ר"ה, ד"ה ואמרו לפני בר"ה וכו'), שעל ידי עבודת "תמליכוני עליכם" של ר"ה "יוסיף אומץ ליחד אלקינו בעת אמרו שמע ישראל כל השנה, שיוכל לקבל עליו עול מלכות שמים בקדושה על ידי המשכת הקדושה שהוא מושך עליו בר"ה... וזהו הפירוש ואמרו לפני מלכויות כדי שתמליכוני עליכם. שהכונה, שתאמרו המלכויות בר"ה בכל לבבכם, שעל ידי זה תמליכו את השם ב"ה כל השנה ברוב עוז", ע"ש.

3. וכך גם בעשיית וביום הכפורים. כי עבודת ה"תמליכוני עליכם" אינה מסתיימת בר"ה, אלא נמשכת בעשיית וביום כ"ה שהם המשך והשלמה לעבודת ר"ה, וכולם בבחינת "ראש השנה". [ולכן מצינו במקרא, שיהיה כ"ה נקרא "ראש השנה" (יחזקאל מ, א), כי עד אליו נמשכת עבודת ובחינת ר"ה].

4. ואע"ג דבימים שאין בהם קרבן מוסף השוכח להזכיר מעין המאורע בתפלה אינו חוזר (שבת כד, א), זהו רק במדלג הזכרה שתיקנו חז"ל להוסיף בתפלה (כגון "עננו", או "על הנסים"), אבל מלכות בעשיית אינה הזכרה בלבד, אלא כך היא מטבע הברכה שתיקנו חז"ל לימים אלו, וכל המשנה ממטבע שטבעו חכמים בברכות - לא יצא ידי חובתו (ברכות מ, ב).

5. "לא תאכלו על הדם, לא תנחשו ולא תעוננו" (ויקרא יט, כו), "לא תנחשו - כגון אלו המנחשין בחולדה ובעופות, פתו נפלה מפיו, צבי הפסיקו בדרך" (רש"י).

6. ויש שביארו את ענין הסימנים כך: הנה כל תפלה צריכה להיות בל חש, כדילפי מחנה דכתיב בה "נקולה לא ישמע" (ברכות לא, א). והטעם בזה הוא, כדי שתהא משומרת מן החיצונים, שבהם כתיב "קראו בקול גדול" (מל"א יח, כז), כי בית הסתרים אינו מקבל טומאה, ואין להם שליטה אלא במה שבגלוי. ובראש השנה שהוא זמן קטרוג צריך שימור ביותר, ולכן ביום זה התפלה היא בשופר, שהיא השמעת קול בלא דיבור כלל, והיא כעין תפלה ללא מילים שתעמוד לנו זכות עקדת יצחק. [עיי' רש"י (ר"ה כו, ב ד"ה כמה) ותוס' (שם ד"ה של יעל) שכתבו דשופר של ר"ה בא **תפלה** ולהזכיר העקדה; ומשום מילתא דתפלה דפתח ביה, נחלקו התנאים אי שופר פשוט עדיף או שופר כפוף עדיף, ע"ש. ולכן תקנו חז"ל לתקוע על סדר התפלה, כי גם התקיעה היא תפלה - ללא מילים - וצרופה אל התפלה הנאמרת בפה].

וזהו גם ענין הסימנים, דסימן הוא דבר שהוא למעלה מן הדיבור (שגם מי שאינו יכול לדבר, או שאין חבירו מביין לשונו, יכול לגלות רצונו ע"י סימנים שעושה בידיו או בראשו), וע"י עשיית הסימנים אנו מרמזים לקב"ה על בקשותינו, שיכרתו שונאינו ושיברו זכויותינו וכו', והכל ללא מילים, רק בסימנים. וזהו שאמרו "סימנא מילחא" (כריתות ו, א); היינו - במקום מילים (עיי' "בני יששכר", מאמרי חודש תשרי, מאמר ב' אות י'). ונמצא גם לפי פירוש זה, שאכילת הסימנים היא סוג של תפלה, ועיקר כחם הוא בבחינת התפלה המרומזת בהם, ולא בעצם אכילתם.

7. על פי זה תירץ השל"ה מה שקשה, "כי לשון רוביא מורה על ירבו, אבל איך נרמז שם זכויותינו ירבו, דלמא זכויות דעלמא? וכן בכרתי יכרתו שונאינו, איך נרמז שם שונאינו, דלמא ח"ו להפך? אלא הענין הוא, שאין שום רמז באכילת הפרי, רק הפרי הוא סימן שיזכור האדם ויתעורר בתשובה ויתפלל על הדבר הזה" (של"ה מסכת ראש השנה, נר מצוה עמוד הדין, דף ע' טור א' בדפוסים הראשונים ד"ה ז"ל הטור).

8. עיי' מג"א (סי' תקפ"ד ס"ב) ומחצית השקל (שם), דאיכא לכאורה סתירה בזוהר, אם ראוי להתוודות בר"ה, או אין ראוי לעשות כן. וע"ש (בשם השל"ה) כמה תירוצים לסתירה זו, ושראוי להחמיר ככולם (שלא יהיה הוידוי בשעת התפלה, ושיפרט חטאיו ולא יאמר סתם 'חטאתי', ושיהיה הוידוי בלחש ולא בקול, ודוקא בשעת התקיעות בין סדר לסדר, שאז השטן מעורבב ואינו יכול לקטרג). ובאופן המותר - כתבו דטוב ונכון להתוודות. [וגם שר המשקים אמר "את תטאי אני מןפיר היום" (בראשית מא, ט), וזה היה בראש השנה, כמבואר בגמרא, שבראש השנה יצא יוסף מבית האסורים (ר"ה יא, א). וידוע דבדורות הראשונים היתה ידיעה בנסתרות אפילו לאותן שהיו מצד הטומאה. וממה שציינה התורה אמירה זו, משמע דשפיר קאמר (דאם לא כן - כל המשפט מיותר)]. ואולם הרבה נוהגים שלא להתוודות גם בין התקיעות, מחשש להפסק בין הברכה לתקיעות (עיי' משנ"ב סי' תקצ"ב ס"ק י"ב).

9. ומסופר על החזון איש, שנשאל פעם, כמה שעות צריך אדם לישון ביום, ואמר - שמונה. ונשאל: והלא אחד מארבעים ושמונה דברים שתורה נקנית בהם הוא מיעוט שינה (אבות פ"ו מ"ה). והשיב: שמונה שעות, זהו מיעוט שינה! (ספר "מעשה איש"). והיינו, שהעיקר הוא לא לישון יותר מן הצורך. אבל הישן כפי הצורך, זהו בכלל מיעוט שינה.

10. וכעין זה אמרו: "כל הנותן פרוטה לעני - מתברך בשש ברכות; והמפייסו בדברים - מתברך בי"א ברכות" (ב"ב ט, ב). כי לפיוס העני בדברים יש מעלה יתירה, יותר מלתת לו פרוטה. וכן אמרו: הוי מקבל את כל האדם בסבר פנים יפות. כיצד, מלמד שאם נתן אדם לחברו כל מתנות טובות שבעולם ופניו כבושים בארץ - כאילו לא נתן לו כלום. אבל המקבל את חבירו בסבר פנים יפות, אפילו לא נתן לו כלום - כאילו נתן לו כל מתנות טובות שבעולם (אבות דרבי נתן פ"ג).